

**VERSLAG VAN DE COMMISSIE
BELAST MET DE
MID-TERM REVIEW VAN DE ONDERZOEKSSCHOOL
IUS COMMUNE**

28 maart 2006

H. Bocken,
Voorzitter

Y.- H. Leleu, N. Schrijver, D. Visser, J. Ziller
Leden

De commissie werd door het bestuur van de Onderzoeksschool Ius Commune belast met de evaluatie van het wetenschappelijk werk dat in het kader van de onderzoeksschool geleverd werd in 2003 en 2004.

De commissie biedt hierbij haar verslag aan. Dit bevat een aantal algemene opmerkingen en een bespreking van het werk van de verschillende onderzoeksgroepen.

INHOUD

I. Algemeen	4
II. De verschillende onderzoeksgroepen.....	7
1. Grondslagen van het privaatrecht	7
2. Algemeen contracten- en verbintenissenrecht	9
3. Personen- en familierecht	11
4. Consumenten- en patiëntenrecht.....	13
5. Goederenrecht	15
6. Aansprakelijkheid en verzekering.	17
7. Grensoverschrijdend milieurecht.....	19
8. Rechtspersonen in Europa.....	21
9. Fiscale vraagstukken in de interne markt.....	23
10. Vergelijkend bouwrecht.....	24
11. Grondslagen en beginselen van het Europees burgerlijk procesrecht	26
12 Intellectueel eigendom	27
13. Publiekrechtelijke rechtsvergelijking	29
14. Constitutionele processen in Europa.....	31
15. Constitutionele processen in de internationale rechtsorde.....	33
16 Opleiding Promovendi Onderzoekschool Ius Commune.....	35

I. Algemeen

1. De leden van de commissie drukken hun grote waardering uit voor het hoogstaande en gevarieerde wetenschappelijke werk dat binnen de Onderzoeksschool Ius Commune wordt gepresteerd. Eenzelfde waardering gaat ook naar de, globaal gezien, nauwe samenwerking van de Nederlandse en Vlaamse partnerinstellingen onderling en met verschillende andere internationale onderzoeksgroepen. Een en ander levert een belangrijke bijdrage op tot de rechtswetenschap, in het bijzonder voor zover zij betrekking heeft op de harmonisatie van het recht in Europa.

2. De uitgangspunten voor het onderzoek in de onderzoeksschool zijn volgens de Erkenningsaanvraag (p. 9) na te gaan in welke mate unificatie/harmonisatie op Europees niveau wenselijk en mogelijk is, hoe geünificeerde/geharmoniseerde rechtsregels zouden moeten luiden en of zij in een wetboek zouden moeten opgenomen zijn en hoe moet omgegaan worden met de interne distorsies die unificatie/harmonisatie in de nationale systemen tot stand brengt. In geactualiseerde programmabeschrijvingen, en ook in het document "Aanvullende criteria voor de beoordeling van programma's", worden deze doelstellingen omschreven als de deelname aan het debat over de vorming van een ius commune en het aanbrengen van inzichten voor verder onderzoek naar dat ius commune.

Gezien het beleidsmatige belang van het onderzoek en gezien de publieke financiering van het onderzoek, menen de leden van de visitatiecommissie dat het wenselijk is dat het onderzoeksprogramma ook leidt tot conclusies over de initiële vraagstelling. De commissie is zich evenwel ervan bewust dat de harmonisatie van het recht in Europa een ontwikkeling is die zich voltrekt over een zeer lange termijn en die beïnvloed wordt door ontwikkelingen allerhande, zodat er slechts sprake kan zijn van tussentijdse besluiten. Ook beseft de commissie dat er geen eensgezindheid kan verwacht worden onder de talrijke leden van de Onderzoeksschool. Zij meent echter dat het opmaken van een stand van zaken met betrekking tot de mogelijke antwoorden op de initiële onderzoeksvragen van belang is, zowel vanuit wetenschappelijk als beleidsmatig standpunt.

3. Bij de beoordeling van het wetenschappelijke werk in de verschillende onderzoeksgroepen is de commissie uitgegaan van het document "Aanvullende criteria voor de beoordeling van de programma's". Onder A 1 wordt hier bepaald dat de output van de onderzoeksgroepen moet liggen op het terrein van het ius commune onderzoek, moet bijdragen aan het wetenschappelijke debat over de vorming van een ius commune of fundamentele of inzichten moet verschaffen voor verder onderzoek naar dat ius commune. Deze eisen lijken te worden afgezwakt of, minstens, breed geïnterpreteerd in het wetenschappelijk verslag ("uitgangspunten voor de verslaggeving") waar gesteld wordt dat klassieke rechtsvergelijking die overeenkomsten en verschillen tussen diverse voor Europa relevante stelsels aan het licht brengt ook als ius commune publicaties worden aangemerkt. In het licht van het basisdocument heeft de commissie louter rechtsvergelijkend werk relevant gevonden maar minder hoog gewaardeerd dan onderzoek met een specifiek ius commune gehalte.

4. De commissie heeft uiteraard meer aandacht besteed aan kwalitatieve elementen dan kwantitatieve. Dit brengt mee dat zij enkel rekening heeft gehouden met de

dissertaties en wetenschappelijke publicaties en niet met de vakpublicaties en annotaties.

Bij de beoordeling van de kwantiteit van de wetenschappelijke productie, heeft de commissie getracht te komen tot een objectieve vergelijking van het werk van de verschillende onderzoeksgroepen. Daarom werden een aantal berekeningen uitgevoerd die evenwel niet de globale beoordeling hebben gedetermineerd. Wat het kwantitatieve streefdoel betreft, wordt in de "Aanvullende criteria..." gesteld dat van een reguliere onderzoeker binnen het Ius Commune programma verwacht wordt dat hij minimaal drie wetenschappelijke publicaties per jaar produceert en dat het merendeel van deze publicaties ligt op terrein van het ius commune onderzoek. De meeste groepen beantwoorden aan het eerste deel van dit criterium. Het tweede deel (de meerderheid van de publicaties per onderzoeker ligt op het vlak van het ius commune) blijkt streng. De hoogste scores op dit vlak wordt behaald door de onderzoeksgroep Constitutionele processen in Europa (2,5 IUCP¹/lid) en Personen- en familierecht (2,4 IUCP/lid) en de laagste door Rechtspersonen in Europa (0,6 IUCP/lid) en Vergelijkend bouwrecht (0,1 IUCP/lid). Slechts 3 onderzoeksgroepen halen een gemiddelde van meer dan 2 IUCP/lid. Gezien de zeer wisselende mate waarin de verschillende leden van de onderzoeksgroep tijd ter beschikking stellen van de onderzoeksschool, heeft de commissie bij de beoordeling van de kwantitatieve prestaties eerder belang gehecht aan de productie per Fte dan aan de productie per lid.

5. De commissie heeft geen volledig beeld over de wijze waarop de IUC-sterren worden toebedeeld. Zij stelt vast dat ook een aantal onderzoeksleiders hierbij vragen hebben. Zij suggereert dat de procedure voor het geven van de IUC-sterren wordt herbekeken. Misschien moeten de onderzoeksgroepen hierbij meer betrokken worden, en moet hen bv. de gelegenheid gegeven worden om terzake een voorstel te doen of om de heroverweging van bepaalde beslissingen te vragen.

6. Hoewel de commissie hieraan maar een beperkt gewicht heeft gehecht bij haar beoordeling, wil zij het belang benadrukken van een vormelijk en inhoudelijk verzorgde verslaggeving over opzet en de resultaten van het onderzoek en over de wetenschappelijke productie. Zij beveelt aan dat een aantal tekortkomingen in het huidige verslag zeker worden vermeden bij de eindverslaggeving. Wellicht vereist dit een grotere nadruk op de verificatie van de vergelijkbaarheid en eenvormigheid van de door de groepen ingeleverde deelverslagen.

Zo wil de commissie wijzen op een aantal onvolmaaktheden in de publicatielijsten. Deze onvolkomenheden bemoeilijken het (in beperkte mate) om zich een correct beeld te vormen van de productie van de onderzoeksgroepen.

-Meestal is het zo dat de "kernpublicaties" en de "uitstekende publicatie" wel, maar de "dissertaties" niet zijn hernomen in de lijst van "wetenschappelijke publicaties". Hierop zijn echter uitzonderingen. Een aantal uitstekende publicaties en kernpublicaties zijn blijkbaar niet hernomen in deze laatste lijsten. Zonder dat de commissie dit op gedetailleerde wijze heeft nagegaan, wijst zij onder meer op werken van J.M. Smits (p. 25), C. Caufmann (p. 52), Meinema en Vananroye (p. 222), Van Orshoven (p. 262), M. Claes (p. 296)...

---

¹ IUCP: ius commune publicaties; IUC: ius commune

-Verder bevatten de lijsten, in het bijzonder de deellijsten van de uitstekende publicaties en kernpublicaties ook een aantal publicaties van na de verslagperiode. Dit is bv. het geval op bladzijde 25, 52, 98, 222, 239, 261, 282... In de aanvullende nota betreffende het programma "ius commune en publiek recht" worden een groot aantal publicaties opgenomen van voor de verslagperiode. Het is wenselijk dat de publicatielijsten overeenstemmen met de periode waarover gerapporteerd wordt.

-In de afzonderlijke lijsten van kernpublicaties en uitstekende publicaties komt nooit een IUC-ster voor, terwijl dezelfde werken deze ster wel krijgen waar zij vermeld worden in de volledige lijst van de wetenschappelijke werken. Het verdient de voorkeur elke publicatie steeds met dezelfde vermeldingen op te nemen in de verschillende lijsten waarin zij voorkomt.

-De lijsten van publicaties verdienen ingekort te worden door de weglating van werken die slechts een gering of geen verband vertonen met het onderzoeksthema. Misschien moeten werken die in feite alleen maar een vertaling zijn niet *afzonderlijk* maar samen met de originele publicatie worden vermeld. Hetzelfde geldt wellicht voor dissertaties en hun commerciële edities, voor zover de inhoud niet wezenlijk verschilt.

Van groter belang voor de commissie is de structuur en redactionele kwaliteit van de deelverslagen.

In het bijzonder valt op dat het verslag slechts een beperkt beeld geeft van opzet en uitwerking van de deelprogramma's binnen de onderzoeksgroep *Ius commune* en publiekrecht. Dit beeld wordt in aanzienlijke mate verduidelijkt in de aanvullende nota die ter zitting werd overhandigd. Deze laatste bevat dan wel wat publicaties die niet uit de verslagperiode zelf dateren, zodat men voor een lijst van de relevante publicaties toch moet teruggrijpen naar het verslag zelf.

Ook voor andere onderzoeksgroepen (o.a. Aansprakelijkheid en verzekering) is een strakkere redactie van het wetenschappelijke verslag zelf mogelijk. Verder lijkt de actualisering van het programma soms meer op een beschrijving van de resultaten dan van het programmatorisch kader van het onderzoek. Een enkele maal is ook een spoor van knip- en plakwerk zichtbaar (p. 170 in fine).

7. De commissie beschikte over te weinig gegevens om zich een goed beeld te vormen van de inhoud van de opleiding geboden door de onderzoeksschool en van de procedures voor interne kwaliteitsbewaking die hier gelden. Daar het niet mogelijk was voor een van de leden om de uitnodiging tot deelname aan het IUC congres in Edinburgh te aanvaarden, kon de commissie zich ook geen beeld vormen van de betekenis van deze congressen als bindende factor voor de onderzoeksschool.

8. De leden van de commissie danken de onderzoeksschool voor de voortreffelijke organisatie van hun bezoek aan Maastricht en de leiders van de onderzoeksgroepen voor hun bereidwillige medewerking. Zij zijn in het bijzonder aan Mevr. M. Mullers dank verschuldigd voor de goede logistieke ondersteuning.

II. De verschillende onderzoeksgroepen²

1. Grondslagen van het privaatrecht

Beoordeling

A. Kwaliteit	4,7
B. Kwantiteit	4,5
C. Relevantie	4,7
D. Duurzaamheid	4,8

eindscore   **4,75**

kwantitatieve gegevens

Leden	FTE	WP ³	WP/FTE	IUCP	IUCP/FTE	IUCP/WP
26	9.15	102	11,14	49	5,35	0,48

Wat *academische kwaliteit* betreft, is dit programma duidelijk een van de 'jewels in the crown' van de Onderzoeksschool lus Commune. Zowel vanuit het perspectief van kwaliteit als productiviteit valt de prestatie van de onderzoekers van dit deelprogramma als "excellent" aan te merken. Hun output heeft 'Maastricht' een alledaags begrip gemaakt in debatten over hoe de harmonisatie van het Europese privaatrecht moet verlopen. Uit de kritische opstelling in de 'Uitstekende publicaties' blijkt dat de onderzoekers van deze deelgroep zich vernieuwend en origineel opstellen.

Er wordt doelgericht samengewerkt, onderling en met onderzoekers in ander landen. De output wordt niet alleen in Nederlands, maar ook in Engels en andere Europese talen gepubliceerd. Het is daarom ook niet verbazingwekkend dat het in dit programma tot stand gekomen werk zoveel internationale aandacht krijgt. Bijzondere vermelding verdienen ook de pogingen om interdisciplinair te gaan werken door vooral economische en psychologische aspecten bij het onderzoek te betrekken.

De *academische productiviteit* van de onderzoeksgroep is zeer hoog. De onderzoeksgroep telt 26 onderzoekers (waarvan 7 promovendi) voor een totaal van 9,15Fte. Deze produceerden 102 wetenschappelijke publicaties, waarvan 49 de IUCP-ster kregen. Het ontbreken van proefschriften in dit programma valt op. Wellicht werd de meest waarschijnlijke verklaring tijdens de mondelinge bespreking van het programma geformuleerd door Professor Stijns. Er is een nauw verband tussen dit deelprogramma en het deelprogramma contracten- en verbintenissenrecht.

Promovendi die geïnteresseerd zijn in het grondslagenonderzoek willen hun ideeën terzake onderbrengen in een dissertatie in contracten- en verbintenissenrecht waarbij zij zich qua achtergrond dichter aangesloten voelen.

De output van het deelprogramma Recht en vertalen is niet groot. Gezien het besluit dat hierover geformuleerd wordt onder de rubriek 'Relevantie', wordt hier aan dit aspect geen groot gewicht toegekend.

---

² De cijfermatige scores zijn in de regel het gemiddelde van de scores gegeven door de verschillende commissieleden. De eindscore werd afgerond.

³ Wetenschappelijke publicaties

Over de *relevantie* van dit onderwerp kan geen twijfel zijn. De grote uitdaging in het hedendaagse onderzoek i.v.m. de 'Europeanisering' van het privaatrecht is het blootleggen van gemeenschappelijke grondslagen.

De commissie is verder van mening (en Professor Smits was het hiermee eens) dat het onderdeel Recht en vertalen niet als apart onderdeel moet behouden blijven, maar dat het best wordt opgenomen in het onderdeel 'Grondslagen van het gemeenschappelijk Europees recht'.

Over de *duurzaamheid* van het programma bestaat geen twijfel. Het centrale belang van het grondslagenonderzoek brengt mee dat men zonder vrees voor tegenspraak kan stellen dat het grondslagenonderzoek nog lang een van de belangrijkste onderzoeksterreinen zal blijven. De personeelvoorziening voor dit deelprogramma is ook zeer goed.

2. Algemeen contracten- en verbintenissenrecht

Beoordeling

A. Kwaliteit	5
B. Kwantiteit	4,5
C. Relevantie	4,6
D. Duurzaamheid	4,9

Eindscore 4,75

Kwantitatieve gegevens

Leden	FTE	WP	WP/FTE	IUCP	IUCP/FTE	IUCP/WP
43	14,11	141	10	74	5,2	0,52

De *Academische kwaliteit* van dit deelprogramma is als "excellent" aan te merken. Het sluit nauw aan op het grondslagenonderzoek, maar legt duidelijk andere klemtonen. Ook hier worden problemen van harmonisatie en eenmaking onderzocht, maar dan vanuit de perspectief van de bijzondere vragen die in het verbintenissen- en contractenrecht aan de orde komen. Wat gezegd werd aangaande het gehalte van het grondslagenprogramma geldt onverminderd hier. De 'kernpublicaties' en 'uitstekende publicaties' opgegeven voor dit programma illustreren uiterst goed wat op dit onderzoeksgebied mogelijk is. Het proefschrift van C. Cauffman, *De verbindende eenzijdige belofte in het Europese Privaatrecht* (2005), geldt terecht als lichtend voorbeeld voor de kwaliteit van het onderzoek in dit programma. Het aantal internationale publicaties is zeer hoog. De intensieve samenwerking met onderzoekers in talrijke andere landen is een verder teken dat men hier met een kwaliteitsproduct te maken heeft. De excellente resultaten van de samenwerking tussen de Onderzoekschool en de rechtsfaculteiten van Edinburgh in Schotland and Stellenbosch in Zuid-Afrika zijn richtinggevende t.o.v. hoe men vernieuwend en origineel over de problemen van harmonisatie en unificatie kan gaan denken. De hoge internationale reputatie van de leden van deze Onderzoeksgroep is ten volle verdiend.

Ook de *Academische productiviteit* is zeer hoog. De onderzoeksgroep telt 43 onderzoekers voor een totaal van 14 Fte. Er worden 141 wetenschappelijke publicaties vermeld, waaronder 74 als ius commune publicatie werden aangemerkt. In dit programma werden 5.2 ius commune publicaties per Fte geschreven.

Het onderzoek op dit terrein is niet alleen *relevant* voor Europa als geheel, maar ook voor rechtsgebieden zoals Schotland, Zuid-Afrika en andere 'gemengde rechtsstelsels' – alsook voor de privaatrechtsvergelijking in het algemeen. Door de gemengde rechtstelsels als voorbeeld te nemen voor de wijze waarop civil law en common law zich in Europa symbiotisch kunnen vermengen, brengt het programma niet alleen belangrijke inzichten voor het eenwordingsproces in Europa naar voren, maar stuurt het ook de rechtsontwikkeling in de rechtsgebieden die het voorwerp van het programma vormen. Verder levert het ook een bijdrage tot een beter inzicht in het verbintenissenrecht op internationaal niveau. De grote uitdagingen voor het nieuwe Europese privaatrecht – de invloed van mensenrechtenhandvesten, de verschillende

manieren waarop eenwording kan worden bewerkstelligd, en óf dit hoegenaamd moet gebeuren – hebben alle een prominente plaats in het onderzoek.

In de eerste plaats verzekert de vitale programmaleiding van Prof. Smits, Prof Stijns en Prof. Hondius de *duurzaamheid* van dit deelprogramma. De kwaliteit van de senior onderzoekers en het mooie aantal promovendi zijn zeer positieve tekens voor de toekomstige ontwikkeling van het onderzoek op dit gebied.

3. Personen- en familierecht

Beoordeling

A. Kwaliteit	4,8
B. Kwantiteit	5
C. Relevantie	3,4
D. Duurzaamheid	5

Eindscore 4,5

Kwantitatieve gegevens

Leden	FTE	WP	WP/FTE	IUCP	IUCP/FTE	IUCP/WP
19	7,37	81	10,9	47	6,37	0,58

De *kwaliteit* van het onderzoek is uitstekend en internationaal vermaard. Vermeldenswaardig is dat zowel de werken van de senior- als van de junioronderzoekers grote bekendheid hebben verworven. In het bijzonder komt het Utrechtse team rond K. Boele-Woelki over als gediversifieerd in zijn samenstelling, coherent in de onderzoeksprogrammatie en leidinggevend op inhoudelijke vlak. Een van de twee kernpublicaties (K. Boele-Woelki en W. Pintens – ed.) ligt volledig in de lijn van de onderzoekschool; de andere betreft meer de klassieke rechtsvergelijking (W. Schrama). De kwaliteit van het onderzoeksprogramma is dan ook als “excellent” te bestempelen.

De *kwantitatieve beoordeling* is zeer positief. De onderzoeksgroep omvat 19 leden en 7,4 FTE (met een overwicht voor leden van de Universiteit Utrecht). De publicatielijst vermeldt 81 vakpublicaties, waarvan 47 geacht worden specifiek op *ius commune* betrekking te hebben. Dit is een van de hoogste verhoudingen aan *ius commune* publicaties van de onderzoekschool. Dit is voor sommige onderzoekers echter te danken aan de opname van al hun bijdragen in eenzelfde boek. Opmerkelijk is ook dat de dissertaties op het eerste zicht minder gefocust lijken te zijn op de hoofdmissie van de groep dan bv. de twee laatste geciteerde publicaties. Ook het aantal gezamenlijke workshops en andere activiteiten die verband houden met de *ius commune* problematiek is hoog.

De maatschappelijke *relevantie* van dit onderzoek is belangrijk, gelet op de maatschappelijke implicaties van het recht in deze sector. Wellicht om die reden kreeg de onderzoeksgroep ruime toegang tot externe financieringsbronnen (Europese Commissie, SaRo-NWO, KNAW, Ministerie van Justitie, Nationale Gezinsraad, ...).

Binnen deze onderzoeksgroep, net als bij enkele anderen, heerst er een grote verdeeldheid over de wenselijkheid van harmonisatie, de middelen ervan en de legitimiteit van denkgroepen die met het uitvaardigen van beginselen belast zijn. Heel wat (grondslagen)onderzoek werd al rond deze (voorafgaande) vragen gevoerd. Na verloop van tijd zouden (de financierende instellingen verwachten dat) knopen moeten worden doorgemaakt. De verwachtingen in dit verband zijn des te groter nu onder de doelstellingen van het programma (p. 78) vermeld worden "een daadwerkelijke convergentie van het familierecht in Europa", de "bevordering van

convergentie van het familierecht" en "het ontwikkelen en formuleren van Europese normen ...".

Positief is dat ook het patrimoniale familierecht, i.h.b. het relatievermogensrecht, betrokken is bij het onderzoek, ook al gaat de aandacht in de eerste plaats naar het zuivere personen- en familierecht. Gelet op de concrete missie van de onderzoekschool, is het misschien aangewezen meer aandacht te besteden aan het patrimoniale. Het personen- en familierecht *sensu stricto* is immers het meest cultuur- en nationaliteitgebonden en het minst vatbaar voor harmonisatie. Zo verwijzen recente hervormingvoorstellen van het echtscheidingsrecht in België niet naar de wens tot harmonisatie en de literatuur hierover en ook niet naar de werken van de CEFL. Daarentegen biedt het patrimoniale familierecht meer perspectieven voor een *ius commune* o.m. omdat het dichter aanleunt bij het goederen- en contractenrecht maar ook bij een benadering vanuit *law and economics*. In dit perspectief dient melding te worden gemaakt van een ten tijde van de verslaggeving nog niet uitgegeven (kern)publicatie over de mogelijke Europese doorbraak van een "relatievermogensrecht" (C. Forder en A. Verbeke (ed.), Metro, 2005). Op zijn minst is een uitbreiding van de benaming van de onderzoeksgroep naar het vermogensrecht aangeraden. Bij de bespreking van de onderzoeksgroep Consumenten- en patiëntenrecht, werd ook voorgesteld om het onderzoeksgebied van het personenrecht uit te breiden met de privaatrechtelijke aspecten van het patiëntenrecht.

De *duurzaamheid* van de onderzoeksgroep is verzekerd zowel qua personeel als qua onderwerp. Het personen- en familierecht *sensu stricto* wordt permanent gevoed door maatschappelijke evoluties die meestal telkens nieuw fundamenteel juridisch onderzoek verantwoorden. Het relatievermogensrecht is, gezien vanuit de *ius commune* invalshoek, een nieuw en veelbelovend onderzoeks domein.

4. Consumenten- en patiëntenrecht

Beoordeling

A. Kwaliteit	4
B. Kwantiteit	4,25
C. Relevantie	3,2
D. Duurzaamheid	2,8

Eindscore 3,5

Kwantitatieve gegevens

Leden	FTE	WP	WP/FTE	IUCP	IUCP/FTE	IUCP/WP
10	3,48	69	19,8	15	4,3	0,21

De *kwaliteit* van het gevoerde onderzoek in de beide subsectoren van deze onderzoeksgroep is uitstekend. Meerdere onderzoekers zijn trouwens sleutelfiguren in hun vakgebied. De kernpublicatie waarvan we kennis konden nemen, de dissertatie van Cseres over competition law en consumentenbescherming, past perfect in het concept van de onderzoekschool. Opmerkelijk is het ontbreken van kern- of uitstekende publicaties of dissertaties in het patiëntenrecht *sensu stricto* (wel in het farmaceutische recht). De onderzoeksgroep legt een voldoende pluralisme aan de dag met betrekking tot ethisch geladen onderwerpen. Volgens de beoordelingscriteria is de kwaliteit van dit programma “goed” te noemen.

De *kwantitatieve beoordeling* valt positief uit. De onderzoeksgroep is met 10 leden en 3,48 FTE de op één na kleinste onderzoeksgroep maar geeft toch blijk van een goede wetenschappelijke productie. De publicatielijst omvat 69 wetenschappelijke publicaties, waarvan 15 als *lus Commune* publicaties (*) zijn aangemerkt. De productie is dus zeker goed maar is, globaal gezien, echter in mindere mate specifiek op *lus Commune* vragen gericht. Opmerkelijk is overigens het verschil per onderzoeker in de verhouding tussen het aantal specifieke *lus Commune* publicaties en andere publicaties. Zoals ook bij andere onderzoeksgroepen het geval is, is het beeld enigszins vertekend omdat alle wetenschappelijke publicaties van de leden van de onderzoeksgroep in de lijst werden opgenomen, ook al zijn die niet specifiek gericht op transnationale problemen. Zo zijn er in de sector patiëntenrecht veel (bilaterale) rechtsvergelijkende studies of beschrijvingen van het nationale recht vermeld. In een aantal gevallen gaat het overigens om hernemingen van eenzelfde thema. In de sector consumentenrecht, gaan veel publicaties ook over vragen van algemeen verbintenissen- en contractenrecht.

De *relevantie* van het thema moet gerelativeerd worden. Wat het *consumentenrecht* betreft rijst de vraag of het nog een maatschappelijke speerpunt blijft dan wel of de doelstellingen ervan al grotendeels gerealiseerd zijn. Wellicht rijzen hier nieuwe onderzoekswaardige problemen (bv. e-commerce en -betalingsverkeer), maar deze kunnen ook grotendeels behandeld worden vanuit het oogpunt van de gemeenschappelijke grondslagen van het privaatrecht of van het verbintenissen- en contractenrecht. Wat het *patiëntenrecht* betreft, rijst eerder de vraag naar de associatie van dat thema met het consumentenrecht. Veel actuele problemen uit het medische recht betreffen de privaatrechtelijke relatie arts-patient. Het

consumentenrechtelijke aspect daarvan is zeker niet het voornaamste. Het is eerder de grondslag van de relatie (contractuele vs. persoonsrechtelijke) die onderzoek verdient. De transnationale aspecten die hieraan verbonden zijn, zijn beperkt (in vergelijking met de koopverkoop of krediet- en verzekeringsbemiddeling) en betreffen bijna uitsluitend de vrijheid van dienstverlening of de sociale zekerheid. Bijgevolg zou niet alleen de titel van het deelprogramma “patiëntenrecht” maar ook de inhoud ervan en het verband ervan met het consumentenrecht herdacht dienen te worden.

De *duurzaamheid* van het onderzoek binnen de twee deelgroepen wordt bedreigd door het vertrek van promovendi en het emeritaat van twee senior onderzoekers, mede gelet op de kwantitatief overwegende positie van deze laatste in de staf (1,38 FTE). Het gaat hier over leidinggevende auteurs in hun materie in Nederland. Dank zij de onderzoekschool kan het effect van deze veranderingen wellicht getemperd worden, maar het valt te betwijfelen of het gemakkelijk zal zijn voor vorsers van andere universiteiten om hun rol over te nemen. Een oplossing zou erin kunnen bestaan de subgroep “Consumentenrecht”, en meer bepaald het thema van de relatie tussen het afwijkende consumentenrecht en het gemene verbintenissenrecht, onder te brengen in de onderzoeksgroep “Algemeen verbintenissen- en contractenrecht” terwijl het onderzoek over de autonomie van de patiënt (relatie patient-arts, beëindiging van het leven) bij de onderzoeksgroep “Personen- en familierecht” kan ondergebracht worden.

5. Goederenrecht

Beoordeling

A. Kwaliteit	4
B. Kwantiteit	3
C. Relevantie	3,6
D. Duurzaamheid	3,7

Eindscore   **3,5**

Kwantitatieve gegevens

Leden	FTE	WP	WP/FTE	IUCP	IUCP/FTE	IUCP/WP
20	8,51	76	8,9	23	2,7	0,3

De coördinerende onderzoeksleider, prof. Van Erp, heeft een bijna onverbeterlijk internationaal profiel, met contacten in een zeer groot aantal universiteiten in Noord-Amerika, Europa, Rusland and Zuid-Afrika. Ook de andere onderzoeksleiders, prof. Dirix en Mr. Milo genieten hoge internationale erkenning. Deze erkenning heeft geleid tot een uitstekende internationale samenwerking. De *academische kwaliteit* van de onderzoeksresultaten moet dan ook zonder aarzeling als goed beoordeeld worden. Toch moeten volgende opmerkingen gemaakt worden.

De (begrijpelijke) ambivalentie in de strevingen van deze groep komt tot uiting in de volgende formulering in het *Wetenschappelijk Verslag 2003-2004*: 'Het onderzoek van de onderzoeksgroep richt zich enerzijds op nationaal en rechtsvergelijkend goederenrecht, anderzijds op ontwikkelingen in de richting van een internationaal/Europees goederenrecht'. Men ziet hier de onvermijdelijke spanning tussen onderzoek met een klassiek rechtsvergelijkend perspectief en onderzoek met een specifiek Europees uitgangspunt. Natuurlijk dragen beide perspectieven bij tot de bevordering van de doelstellingen van de Ius Commune Onderzoekschool, maar het is een vraag van nadruk. De aandacht die aan internationale verdragen, zoals de *Cape Town Convention* en verschillende andere UNIDROIT en UNCITRAL initiatieven wordt geschonken, duidt erop dat de 'zuiver' rechtsvergelijkende perspectieven een belangrijke plaats in dit programma innemen, en dus rijst de vraag naar de optimale balans tussen klassieke rechtsvergelijking en Europa-gerichte onderzoek. Het onderzoeksteam zal moeten overwegen waar de klemtoon in de toekomst gelegd moet worden om de beste resultaten voor de Onderzoekschool als geheel te leveren.

De twee aangegeven kernpublicaties zijn van hoog wetenschappelijk gehalte. Het werk *Zakelijke subrogatie* (2003) van Vincent Sagaert analyseert een gebied waar common law en civil law zéér verschillend zijn en dus bijzonder moeilijk om te harmoniseren. Toch slaagt Sagaert er uitstekend in de verschillen en raakpunten tussen zaakvervanging en 'tracing' te belichten – en zodoende ook de contouren van een mogelijke harmonisatie te belichten. 'Civil and Common Property Law: Caveat Comparator' (2003 *European Review of Private Law* 394) van Sjef van Erp snijdt, uit dezelfde invalshoek van de toekomstige harmonisatie van common law en civil law, de problemen rondom zekerheidsrechten aan en belicht de gevaren die zich in het common law begrip 'floating charge' verbergen - alsook de wijze waarop deze gevaren bezworen zouden moeten worden. Dit soort onderzoek is van grote waarde

voor het Ius Commune project. De kwaliteit van het onderzoeksprogramma wordt als “goed” beoordeeld.

De onderzoeksgroep telt 20 leden, voor een totaal van 8,51 Fte. Tijdens de verslagperiode werden 76 wetenschappelijke publicaties geproduceerd. Van deze laatste werden er 23 (of 30%) als ius commune publicatie aangemerkt. De *academische productiviteit* is ongetwijfeld voldoende, maar de verhouding van ius commune publicaties tot het geheel van wetenschappelijke publicaties ligt hier lager dan in andere onderzoeksgroepen.

Dit deelprogramma bestrijkt onderwerpen die zeer *relevant* zijn voor de totstandkoming van een Europees privaatrecht. De onderwerpen van de kernpublicaties die hierboven onder ‘Kwaliteit’ genoemd werden, zijn voorbeelden van onderzoek i.v.m. supranationale regelgeving op gebieden die traditioneel meestal slechts onderwerp van nationale normgeving waren en in verband met de wijze waarop common law rechtfiguren in het conceptuele raamwerk van de civil law passen. Het eventuele succes van Europese rechtsintegratie veronderstelt dat het onderlinge verband tussen common law en civil law duidelijk gemaakt wordt op *alle* rechtsgebieden, ook diegene die niet op het eerste oogopslag compatibel voorkomen. De resultaten van dit deelprogramma zijn ook van direct belang voor bijv. de geldleningpraktijken van banken en de economie in het algemeen.

Wat *duurzaamheid* betreft, gelden de volgende opmerkingen. De personeelsbezetting lijkt enigszins problematisch. Van de 8,51 Fte worden 6 Fte ingevuld door junior onderzoekers. Dit wijst enerzijds erop dat het programma zeer aantrekkelijk is voor AIO's, maar anderzijds rijst de vraag of het programma niet op senior vlak versterking moet krijgen – te meer omdat dit onderwerp geweldige uitdagingen voor de toekomst biedt omdat dat onderzoek i.v.m. harmonisatie op dit gebied, anders dan op het gebied van het verbintenissenrecht het geval is, in Europa tot dusver nauwelijks aan de orde is gekomen. Deze kwestie zal actueel blijven zolang harmonisatie op de Europese agenda staat.

6. Aansprakelijkheid en verzekering.

Beoordeling

A. Kwaliteit	4,6
B. Kwantiteit	5
C. Relevantie	5
D. Duurzaamheid	4,7

Eindscore   **4,75**

Kwantitatieve gegevens

Leden	FTE	WP	WP/FTE	IUCP	IUCP/FTE	IUCP/WP
27	7,71	169	21,9	54	7	0,3

Wat *academische kwaliteit* betreft, gaat het hier om onderzoek dat gezaghebbend is en nationaal en internationaal op erkenning mag rekenen en dus als “goed” tot “excellent” beoordeeld moet worden.

De resultaten van het onderzoek manifesteren zich op de eerste plaats in de gemeenschappelijke publicaties, in het bijzonder de verslagboeken van de conferenties waarin het onderzoek werd gepresenteerd en besproken ("Einde van het aansprakelijkheidsrecht", "De rol van het aansprakelijkheidsrecht bij de verwerking van persoonlijk leed", "Aansprakelijkheid in gezinsverband", en "Liability for and insurability of bio-medical research..."). Over het onderzoek naar de financiële vergoeding van slachtoffers van rampen wordt gepubliceerd na het afsluiten van de rapportageperiode 2003-2004. Van grote waarde zijn ook de bijdragen in de verslagboeken van internationale onderzoeksgroepen (ECTIL, ECTL) waarin meerdere leden van de onderzoeksschool participeren.

De onderzoeksresultaten geven blijk van een systematische samenwerking tussen de verschillende betrokken onderzoeksgroepen onderling en ook met andere instellingen. De groep is erin geslaagd talrijke externe opdrachten aan te trekken. Zijn internationale erkenning is groot.

Enig voorbehoud kan gemaakt worden over de verslaggeving. Het verslag had strakker kunnen geschreven zijn. De verslaggeving over het geactualiseerde programma is beperkt in omvang en diepgang en lijkt meer op een beschrijving van de resultaten ervan.

De *academische productiviteit* van de groep ligt zeer hoog. Hij telt 27 leden voor 7,71 Fte. Er zijn 169 wetenschappelijke publicaties; 54 hiervan zijn *Ius Commune* publicaties. De productiviteit van de onderzoeksgroep is dus bijzonder hoog zowel absoluut gezien, als in aantal *Ius Commune* publicaties per Fte. Het valt op dat er slechts één dissertatie werd gepubliceerd. Wellicht hangt dit samen met het feit dat van de 7,1 Fte er slechts 2,2 worden ingenomen door junioronderzoekers.

De *relevantie* van het onderzoeksonderwerp staat buiten kijf. De vraag naar het relatieve nut van aansprakelijkheidsrecht en andere schadevergoedingssystemen is een van de meest relevante van het actuele schadevergoedingsrecht. Ook de mogelijkheid op eenmaking van het aansprakelijkheidsrecht is van groot belang. De centrale onderzoeksthema's zullen in de nabije toekomst hun belang behouden.

De samenwerking van een groot aantal vooraanstaande experts met internationale reputatie garandeert de duurzaamheid van het project. Er moet misschien getracht worden meer doctorandi aan te trekken.

7. Grensoverschrijdend milieurecht

Beoordeling

A. Kwaliteit	3,6
B. Kwantiteit	4
C. Relevantie	3,8
D. Duurzaamheid	3,8

Eindscore   **3,75**

Grensoverschrijdend milieurecht – kwantitatieve gegevens

Leden	FTE	WP	WP/FTE	IUCP	IUCP/FTE	IUCP/WP
52	20,9	222	10,6	83	3,9	0,37

Dit programma is van “voldoende” tot “goede” *wetenschappelijke kwaliteit*. Naast grensoverschrijdend milieurecht richt het programma zich ook op mondiaal milieurecht. Door de sterk toegenomen regelgeving en het vaak grensoverschrijdende karakter van de milieuproblemen dient zich een groot onderzoeksveld aan. Wellicht verdient de titel van het programma aanpassing om de lading beter te dekken. Met de bestudering van het mondiale milieurecht (biotechnologie, klimaatverandering, biologische diversiteit, handel in emissierechten) dreigt het typische *ius commune*-gehalte van het programma enigszins te verwateren. De indruk bestaat dat de onderzoeksgroep het net wel erg ruim uitgooit, op het gevaar af dat het programma wat diffuus wordt. Een strakkere organisatie van het onderzoeksprogramma, een duidelijker gerichtheid en meer programmatische samenwerking tussen de drie betrokken instellingen verdienen aanbeveling.

Wat de *academische productiviteit* betreft, wordt het volgende opgemerkt. Deze onderzoeksgroep is een van de grootste van de *Ius Commune* Onderzoeksschool en telt maar liefst 52 leden voor 20,9 Fte. Vooral het zeer grote aantal promovendi (29) valt op. Des te opvallender is dat in de verslagperiode slechts één dissertatie te melden valt. De lijst van publicaties is zeer lang en telt 222 wetenschappelijke publicaties, waarvan er 83 als *ius commune* publicatie aangemerkt zijn. Het valt op dat deze lijst – zoals ook het geval is bij vele andere onderzoeksgroepen - veel publicaties bevat die met grensoverschrijdend milieurecht in het algemeen en met de kern van het onderzoeksprogramma in het bijzonder weinig tot niets van doen hebben. Hier tonen zich nog de barensweeën van de nog maar onlangs gestarte samenwerking met de UvA, die echter op den duur goede perspectieven biedt voor een verbreed onderzoeksprogramma. Wel is het van belang dat de onderzoeksgroep de typisch *ius commune*-vragen daarbij niet uit het oog verliest en niet teveel een container voor velerlei soortig onderzoek wordt.

De *relevantie* van de bestudering van grensoverschrijdend milieurecht en van internationale milieuproblemen blijft hoog, zeker nu onder invloed van Europese en mondiale regelgeving het harmonisatieproces zich gestaag voortzet.

De *duurzaamheid* en flexibiliteit van dit onderzoeksprogramma hebben enerzijds een krachtige impuls gekregen door de aansluiting van het centrum voor Milieurecht van

de UvA. Het grote aantal potentiële promovendi houden een solide belofte in voor de toekomst.

Anderzijds heeft dit wel heel verscheiden pluimage binnengebracht waardoor de coherentie en het eigen profiel op de tocht dreigen komen te staan. Teneinde duurzaamheid te behouden, lijkt een sterker profiel onontbeerlijk. Het is bemoedigend dat de onderzoeksgroep veel gevraagd wordt voor contractonderzoek en een uitstekende internationale zichtbaarheid heeft.

8. Rechtspersonen in Europa

Beoordeling

A. Kwaliteit	4,1
B. Kwantiteit	3
C. Relevantie	4,5
D. Duurzaamheid	4,3

Eindscore 4

Kwantitatieve gegevens

Leden	FTE	WP	WP/FTE	IUCP	IUCP/FTE	IUCP/WP
26	7,35	83	11,29	18	2,4	0,21

De *kwaliteit* van het uitgevoerde onderzoek is uitstekend en komt voort uit een dynamisch opererende en sterk betrokken onderzoeksgroep. Het onderwerp past heel goed binnen de centrale probleemstelling van de onderzoeksschool. De onderzoeksgroep heeft in de Onderzoeksschool een duidelijk zichtbare inbreng die betrekking heeft op het centrale gedachtegoed van *ius commune*. Ook heeft de groep een internationaal profiel opgebouwd dat in brede kring bekend is. Opgemerkt kan worden dat het veld wel heel erg divers is aangeduid. Enerzijds handelt het over harde juridische onderwerpen zoals dwingend vennootschapsrecht in Nederland en materiële harmonisatie in Europa, anderzijds over meer ‘zachte’ en interdisciplinaire onderwerpen zoals met name maatschappelijk verantwoord ondernemen. Bovendien is niet altijd op het eerste gezicht het typisch Europese aan dit onderzoek over ‘Europese rechtspersonen’ herkenbaar. Overigens evolueren ook de accenten in het onderzoek, waaruit ook het aanpassingsvermogen van de groep blijkt. Globaal gezien verdient het onderzoeksprogramma de kwalitatieve beoordeling “goed”.

Kwantitatief gezien is de productie voldoende. Met een onderzoeksgroep van 26 leden, maar slechts 7,35 Fte wordt behoorlijk goed gepubliceerd, waaronder diverse goede dissertaties. De publicaties zijn ook goed gespreid over de diverse relevante categorieën, waaronder wetenschappelijke publicaties, dissertaties, vakpublicaties en annotaties. Het valt op dat het aantal wetenschappelijke publicaties voorzien van een ster eerder laag is (18 op een totaal van 89 publicaties). Zoals bij alle onderzoeksgroepen het geval is, vermeldt het verslag publicaties die eigenlijk niet onder de vlag van dit onderzoek thuishoren.

De *relevantie* van dit onderzoek blijft onverminderd hoog. Ontwikkelingen voltrekken zich snel, kunnen zich in een grote belangstelling verheugen en een solide analyse daarvan is van groot belang, zowel in wetenschappelijke als maatschappelijke zin. Dit onderzoeksthema zal dan ook nog lang relevant blijven.

De *duurzaamheid* van het onderzoek is goed gewaarborgd door een stimulerende onderzoeksleiding, regelmatige congressen, goed georganiseerde samenwerking en nieuwe onderwerpen die zich aandienen. Ook de 3.05 fte AIO/OIO zal voor voortgezet resultaat zorgen. Steeds weer zullen zich nieuwe velden van onderzoek

aandienen. De commissie heeft de indruk dat de onderzoeksgroep de veerkracht heeft om daar flexibel op te reageren.

9. Fiscale vraagstukken in de interne markt

Beoordeling

A. Kwaliteit	4,6
B. Kwantiteit	3,5
C. Relevantie	5
D. Duurzaamheid	4,4

Eindscore 4,5

Kwantitatieve gegevens

Leden	FTE	WP	WP/FTE	IUCP	IUCP/FTE	IUCP/WP
9	3,72	33	8,8	13	3,49	0,39

De *kwaliteit* van dit geassocieerde programma is zeer hoog en kan dus in de termen van het basisdocument Mid-term-Review als "goed" tot "excellent" beoordeeld worden. De senior leden van de groep behoren tot de bekendste auteurs in dit bijzonder gespecialiseerd maar ook bijzonder relevant veld. De kernpublicaties (Prokisch in *Doppelbesteuerungsabkommen...* en Luja *Assesment en recovery...*) zijn van hoge internationale kwaliteit en passen perfect in het concept van de onderzoekschool. De vijf uitstekende publicaties passen ook goed in het concept.

De *kwantitatieve beoordeling* is meer dan voldoende. De onderzoeksgroep heeft met 9 leden en 3,72 FTE een kleine maar goede omvang, rekening houdende met de hoge mate van specialisatie van het onderwerp. Er worden 33 wetenschappelijke publicaties (dissertaties inbegrepen) vermeld, waarvan er 13 een ster kregen. De ratio tussen het aantal specifieke lus Commune publicaties en andere wetenschappelijke publicaties en het aantal leden van de groep is voldoende.

De *relevantie* is bijzonder hoog, aangezien er algemeen in Europa een gebrek is aan goed en voortdurend vergelijkend onderzoek in het Europees fiscaal recht. De deelnemers aan het programma hebben ook een goede capaciteit om in Europese netwerken mee te werken.

De *duurzaamheid* van het onderzoek is gegarandeerd, zowel door het belang van de onderzoeksthema's als door de kwaliteit van de senioren die in de groep meewerken. De verdeling hoogleraren, docenten en junior onderzoekers heeft misschien op lange duur niet genoeg evenwicht.

10. *Vergelijkend bouwrecht.*

Beoordeling

A. Kwaliteit	3
B. Kwantiteit	2
C. Relevantie	3
D. Duurzaamheid	3

Eindscore 2,75

Kwantitatieve gegevens

Leden	FTE	WP	WP/FTE	IUCP	IUCP/FTE	IUCP/WP
8	1,65	20	12	1	0,6	0,05

Het onderzoeksprogramma vergelijkend bouwrecht beoogt transnationaal onderzoek in verband met bijna alle aspecten van het onroerend goed. De samenwerking tussen de Maastrichtse en Leuvense Juridische deelgroepen heeft tot doel het uitwisselen van informatie over de resultaten van het nationaal onderzoek en het verrichten van gemeenschappelijk onderzoek op gebieden waar een supranationale regeling bestaat of in voorbereiding is. Het Maastrichtse onderzoek beoogt naast het wetenschappelijk onderzoek ook sterk de dienstverlening aan de rechtspraak. Uit de behaalde resultaten blijkt dit doel ook bereikt te worden. Het onderzoeksprogramma is weinig precies omschreven en is te breed om te kunnen worden uitgevoerd met het geringe personeelsbestand. Wat *academische kwaliteit* betreft haalt het onderzoeksprogramma een voldoende basiskwaliteit, zoals mag verwacht worden van een universitair onderzoeksprogramma. Het is echter niet methodisch geavanceerd en leidde gedurende de rapportageperiode niet tot internationaal erkende gezaghebbende wetenschappelijke onderzoeksresultaten die betrekking hebben op de doelstellingen van de onderzoekschool *Ius Commune*.

De onderzoeksgroep telt 8 leden voor 1,65 Fte. Er worden 20 wetenschappelijke publicaties vermeld. Slechts één hiervan is als *Ius Commune* publicatie aangemerkt. De vraag stelt zich inderdaad of zelfs de kern- en uitstekende publicaties eigenlijk wel *Ius Commune* – publicaties zijn, het geen men zou mogen verwachten. Zo is de kernpublicatie *Handboek Bouwrecht* interessant voor de Belgische rechtspraak maar heeft zij geen transnationale dimensie. Naast één eigenlijk *Ius Commune* artikel, vermeldt de publicatielijst één enkel rechtsvergelijkend artikel van een emeritus hoogleraar.

De resultaten van de samenwerking in de periode 2003-2004 zijn beperkt. Het verslag vermeldt een lunchseminar met gastspreker en een workshop ter bespreking van de verdere samenwerking. *Kwantitatief* is de beoordeling onvoldoende.

De praktische *relevantie* van het onderzoeksthema *Vergelijkend Bouwrecht* volgt uit het economische belang van de immobiële sector. Vanuit theoretisch standpunt echter, is de originaliteit van het thema beperkt. Er zou met evenveel recht een onderzoeksprogramma kunnen ontwikkeld worden rond een aantal andere economisch belangrijke activiteiten. Vanuit een transnationaal perspectief ligt het belang van het onderzoek wellicht in de rechtsvergelijking en in de materie van de internationale aanbesteding. Deze aspecten komen echter maar in beperkte mate aan bod in de onderzoeksresultaten.

De *duurzaamheid* van het programma staat vast, in zover het thema ongetwijfeld van blijvend praktisch belang zal blijven. De beperkte personeelsinzet en de sterke mate waarin de twee voornaamste onderzoeksgroepen op het nationale recht zijn georiënteerd leveren echter ernstige beperkingen op. Indien geen versterking mogelijk is, kunnen de contractuele aspecten van het bouwrecht misschien best worden ondergebracht in de onderzoeksgroep contractenrecht terwijl de materie van de internationale aanbesteding onder publiek recht kan ressorteren.

11. Grondslagen en beginselen van het Europees burgerlijk procesrecht

Beoordeling

A. Kwaliteit	4,3
B. Kwantiteit	3,5
C. Relevantie	3,9
D. Duurzaamheid	4

Eindscore 4

Kwantitatieve gegevens

Leden	FTE	WP	WP/FTE	IUCP	IUCP/FTE	IUCP/WP
12	6,08	53	8,71	22	3,32	0,41

De *kwaliteit* van dit geassocieerde programma is ongetwijfeld hoog en kan in de termen van het basisdocument Mid-term-Review als “goed” beoordeeld worden. De doelstelling van het programma en zijn verdeling in lopende onderzoeken zijn duidelijk uitgelegd en doorgevoerd, hoewel niet helemaal overtuigend voor alle leden van de evaluatie commissie. De kernpublicatie van Rhee *European Traditions...* is op Europees niveau een ‘must’ in het veld. Ook de kwaliteit van de kernpublicatie van Jongbloed en Hendrikse *De toekomst van het Nederlandse burgerlijk Procesrecht* is hoog. Het werk sluit aan op de rechtsvergelijkende en Europese benadering, maar blijft toch hoofdzakelijk gericht op het nationale recht. De vier uitstekende publicaties passen ook niet alle in dezelfde wijze in het concept van het programma hoewel zij wel van rechtsvergelijkend aard zijn. Er zijn voor de relevante periode geen dissertaties aangemeld.

De *kwantitatieve beoordeling* is positief. De onderzoeksgroep heeft met 12 leden en 6,08 FTE een goede basis. Er zijn 53 wetenschappelijke publicaties, waarvan 22 Ius Commune publicaties zijn. De verdeling hoogleraren, docenten en junior onderzoekers is evenwichtig. De ratio tussen het aantal specifieke publicaties en aantal leden van de groep is in het geheel voldoende, maar de Ius Commune publicaties zijn niet evenwichtig gespreid over de leden van de groep.

De *relevantie* van het onderzoeksthema is niet te betwijfelen, vooral in het licht van recente ontwikkelingen in het vlak van de gerechtelijke samenwerking in Europa. De relevantie van met name het onderzoek naar de grondslagen van een procedureel Ius Commune in Europa staat buiten kijf. Toch zou het verband tussen beide aspecten van het onderzoeksprogramma duidelijker in het licht gesteld kunnen worden.

De *duurzaamheid* van het onderzoek is op het niveau van seniores gegarandeerd, maar het gebrek aan informatie over de voorbereiding van dissertaties maakt het moeilijk te evalueren wat de productie van de jongere leden van de groep precies bevat.

12 Intellectueel eigendom

Beoordeling

A. Kwaliteit	4
B. Kwantiteit	3,5
C. Relevantie	4,1
D. Duurzaamheid	4

Eindscore 4

Kwantitatieve gegevens

Leden	FTE	WP	WP/FTE	IUCP	IUCP/FTE	IUCP/WP
10	5,5	22	4	17	3,09	0,77

De *academische kwaliteit* van de resultaten van de groep kan als “goed” beoordeeld worden. Het onderzoek in dit geassocieerde programma staat onder leiding van twee internationaal erkende hoogleraren. De tijdschriften waarin gepubliceerd wordt zijn van hoogstaande gehalte. Beide kernpublicaties en de publicaties die onder de rubriek ‘uitstekende publicaties’ gelijst zijn, leveren belangrijke bijdragen tot het vakgebied op internationaal niveau. De internationale samenwerking van deze onderzoeksgroep, o. a in het European Intellectual Property Institutes Network, is zeer indrukwekkend. Het grote percentage internationale publicaties verzekert dat de internationale erkenning niet van voorbijgaande aard zal zijn.

De academische productiviteit van de groep is voldoende tot goed. De groep is relatief klein. Hij telt 10 leden, met 5,5 Fte. Er werden 22 wetenschappelijke publicaties geproduceerd, waarvan 17 een IUC-ster kregen. Het totale aantal wetenschappelijke publicaties per Fte is niet zeer hoog, wat wel het geval is voor de verhouding ius commune publicaties tot andere publicaties. Anderzijds is ook aan te merken dat 9 van de 17 Ius Commune publicaties van de twee coördinerend onderzoeksleiders stammen. Alles in acht genomen valt de kwantitatieve beoordeling redelijk uit, maar toch mag de vraag gesteld worden of van de promovendi niet meer wetenschappelijke ius commune publicaties verwacht kunnen worden. Thans is slechts een van de promovendi (Bakels) vertegenwoordigd in de lijst van wetenschappelijke ius commune publicaties.

Het intellectuele eigendomsrecht is duidelijk een van de belangrijkste rechtsgebieden in de zogenaamde informatiemaatschappij en daarom moet bij het denken aan een uniform Europees privaatrecht de harmonisatie op dit gebied altijd een plaats hebben. De grote vragen op dit gebied – bijv octrooien op biotechnologisch gebied, het beschermen van ‘indigenous knowledge’, toegang tot informatie enz. – zijn centraal voor het functioneren van de Europese markt en van de internationale handel. De vraag is echter of het onderzoeksperspectief in dit programma eerder Europees of eerder internationaal/globaal behoort te zijn. De Europese richtlijnen m.b.t. aspecten van intellectueel eigendomsrecht duiden erop dat harmonisatie op dit gebied natuurlijk ook op de EU agenda staat – en inderdaad behandelen alle aangegeven publicaties de materie dan ook vanuit een Europees perspectief. Maar uiteindelijk kunnen de grote uitdagingen op dit gebied, in het licht van factoren zoals globalisatie, het TRIPS verdrag en zo meer, slechts op internationaal niveau worden aangesproken. De vraag ontstaat dus of de studie van dit gebied vanuit een specifiek

Europees perspectief op lange termijn *relevant* is en of het internationale perspectief niet de boventoon moet gaan voeren. In dit verband valt positief op dat in de kernpublicaties en uitstekende publicaties de Europese en internationale benadering voor een groot deel verweven zijn.

Dit vakgebied zal alleen maar belangrijker worden in de toekomst. Er zijn weinig rechtsgebieden van groter direct belang voor de Europese economie dan deze en de vraag rijst dus dringend of de personeelbezetting voldoende is. Op senior vlak telt de onderzoeksgroep maar 3 leden voor 1 Fte (hoogleraar 0.3 Fte, universitair hoofddocent 0.4 Fte en universitair docent 0.3 Fte.) Het zou zinvol zijn hierover te bezinnen om te vermijden dat de *duurzaamheid* van het programma in het gedrang komt.

13. Publiekrechtelijke rechtsvergelijking

Beoordeling

A. Kwaliteit	4,8
B. Kwantiteit	3
C. Relevantie	4,6
D. Duurzaamheid	4,6

Eindscore   **4,25**

Kwantitatieve gegevens

Leden	FTE	WP	WP/FTE	IUCP	IUCP/FTE	IUCP/WP
44	17,45	129	7,37	46	2,63	0,35

De *kwaliteit* van het eerste deelprogramma Ius Commune en publiekrecht is bijzonder hoog en kan dus in de termen van het basisdocument Mid-term-Review als “**excellent**” beoordeeld worden.

Zoals reeds in de algemene opmerkingen is vermeld, heeft de commissie kritiek op de structuur en redactionele kwaliteit van de verslaggeving voor de drie deelprogramma's van de onderzoeksgroep Ius commune en publiekrecht. Het verslag zelf geeft immers slechts een beperkt beeld van opzet en uitwerking van deze onderzoeksprogramma's. Dit wordt wel in ruime mate goedge maakt door de aanvullende nota die ter zitting werd medegedeeld en die de conceptualisatie van het programma en zijn verdeling in deelthema's, zowel als de methode voor het onderzoek, overtuigend uitlegt. Deze nota vermeldt dan echter weer talrijke publicaties die van voor de verslagperiode dateren. Het zou ook goed zijn indien de verbanden tussen de verschillende deelthema's en de medewerking van verschillende onderzoekers aan meerdere delen van het programma duidelijker werd toegelicht.

De kernpublicaties (Verhey & Zwart *Agencies...* en Claes *The National Court's mandate...*) zijn van heel hoge internationale kwaliteit en passen perfect in het concept van de onderzoeksschool. De vier uitstekende publicaties passen ook perfect in het concept, net zoals de twee dissertaties (waarvan een trouwens als boek verschijnt en dus ook in de kernpublicaties opgenomen werd). De internationale erkenning van deze onderzoeksgroep is groot. Hij is erin geslaagd talrijke externe opdrachten aan te trekken.

De onderzoeksgroep is betrekkelijk groot met 44 leden, voor 17,45 Fte. Er werden 129 wetenschappelijke publicaties geteld, waarvan 46 een ster kregen. De *kwantitatieve* beoordeling is dan ook niet echt hoog. Opmerkelijk is dat veel van de specifieke ius commune publicaties (*) eigenlijk ook in een van de twee andere deelprogramma's van ius commune en publiekrecht zouden kunnen passen. *Zoals reeds gezegd, kunnen hier opmerkingen worden gemaakt bij de publicatielijsten.*

De *relevantie* van het onderzoeksprogramma is bijzonder hoog, aangezien er in het algemeen in Europa een tekort is aan goed en volgehouden vergelijkend onderzoek in het publiekrecht, en vooral in bestuursrecht. Zowel het programmatische document

als de publicaties tonen hoe het rechtsvergelijkende onderzoek in verband staat met bestuurlijke problemen en oplossingen die op het niveau van de Europese Unie gezocht worden. De deelnemers in het programma tonen ook een bijzonder goede capaciteit aan om in bredere netwerken op Europees niveau mee te werken en leiderschap over te nemen.

De *duurzaamheid* van het onderzoek is gegarandeerd, zowel door het belang van de deelthema's van het programma vergelijkend publiekrecht als door de algemene conceptualisatie van het programma en door het juiste evenwicht tussen hoogleraren, docenten en junior onderzoekers.

14. Constitutionele processen in Europa

Beoordeling

A. Kwaliteit	3,9
B. Kwantiteit	5
C. Relevantie	3,8
D. Duurzaamheid	3,3

Eindscore 4

Kwantitatieve gegevens

Leden	FTE	WP	WP/FTE	IUCP	IUCP/FTE	IUCP/WP
27	9,65	108	11,19	69	7,15	0,63

Deze onderzoeksgroep bestaat uit diverse onderzoekers met ieder voor zich een zeer goede *wetenschappelijke kwaliteit*.

Zoals reeds in de algemene opmerkingen is vermeld, heeft de commissie kritiek op de structuur en redactionele kwaliteit van de verslaggeving voor de drie deelprogramma's van de onderzoeksgroep *Ius commune* en publiekrecht. Het verslag zelf geeft immers slechts een beperkt beeld van opzet en uitwerking van deze onderzoeksprogramma's. Dit wordt wel in ruime mate goedge maakt door de aanvullende nota die ter zitting werd medegedeeld en die de conceptualisatie van het programma en zijn verdeling in deelthema's, zowel als de methode voor het onderzoek, overtuigend uitlegt. Deze nota vermeldt dan echter weer talrijke publicaties die van voor de verslagperiode dateren. Het zou ook goed zijn indien de verbanden tussen de verschillende deelthema's en de medewerking van verschillende onderzoekers aan meerdere delen van het programma duidelijker werd toegelicht.

De *wetenschappelijke productiviteit* is opvallend groot voor een programma dat eerst in 2003 is opgestart. Door de middelgrote onderzoeksgroep (9.65 fte) is goed gepubliceerd, met publicaties die in Europees verband belangrijk zijn en belangstelling trekken. Het aantal dissertaties is gering. *Zoals reeds gezegd, kunnen hier opmerkingen worden gemaakt bij de publicatielijsten. Evenals bij andere onderzoeksverslagen bevatten ook deze lijst publicaties die niet meteen op het hoofdthema van constitutionele processen in Europa te herleiden zijn.*

Relevantie

De Europese samenwerking is sterk in beweging. Met of zonder een Grondwet voor Europa stellen de constitutionele structuur van de Europese samenwerking, de verdere inrichting van de Europese Unie en de kwestie van Europees burgerschap belangrijke vragen. De verhouding Europees-nationaal recht is en blijft een in hoge mate relevant thema, waarbij ook samenwerking met publiekrechtelijke rechtsvergelijking en constitutionele processen in de internationale rechtsorde vruchtbaar zal kunnen zijn. Dit geldt in feite ook voor de onderdelen *c* (Sociale Constitutie in Europa) en *d* (Europese rechten van de mens). De potentiële *relevantie* van dit onderzoeksgebied is daarom hoog, zowel in wetenschappelijke als maatschappelijke zin.

Duurzaamheid

Door een aanvankelijk gebrek aan een omschreven onderzoeksprogramma, de nog jonge aansluiting van de UvA en een wat losse organisatie worden belangrijke uitdagingen aan de groep gesteld. Het is goed dat deze nu ter hand worden genomen. Indien dat niet in voldoende mate zou gebeuren, kunnen de samenhang, het eigen profiel en daarmee op den duur ook de *duurzaamheid* van het programma gevaar gaan oplopen.

15. Constitutionele processen in de internationale rechtsorde

Beoordeling

A. Kwaliteit	4,3
B. Kwantiteit	4
C. Relevantie	4,3
D. Duurzaamheid	3,8

Eindcijfer 4

Kwantitatieve gegevens

	FTE	WP	WP/FTE	IUCP	IUCP/FTE	IUCP/WP
16	5,41	73	13,4	22	4,06	0,30

De *kwaliteit* van het derde deelprogramma ius Commune en publiekrecht kan in de termen van het basisdocument Mid-term-Review wordt als “goed” beoordeeld. De publicatielijst bevat publicaties die in Europees verband belangrijk zijn en belangstelling trekken. De kernpublicaties (Nollkaemper & Betlem *Giving effect...* en Wouters, Meester & Ryngaert *Democracy...*) zijn van hoge kwaliteit. De vier uitstekende publicaties passen goed in het concept van de deelthema's, net zoals de twee dissertaties.

Zoals reeds in de algemene opmerkingen is vermeld, heeft de commissie kritiek op de structuur en redactionele kwaliteit van de verslaggeving voor de drie deelprogramma's van de onderzoeksgroep ius commune en publiekrecht. Het verslag zelf geeft immers slechts een beperkt beeld van opzet en uitwerking van deze onderzoeksprogramma's. Dit wordt dan in ruime mate goedge maakt door de aanvullende nota die ter zitting werd medegedeeld. De beschrijving van het deelprogramma Constitutionele processen in de internationale rechtsorde in de aanvullende nota is duidelijk en overtuigend uitgelegd, hoewel in een tamelijk descriptieve manier, zodat het programma als bijzonder ambitieus voorkomt, rekening houdend met het aantal deelnemers. Deze aanvullende nota vermeldt echter weer talrijke publicaties die van voor de verslagperiode dateren. Het zou ook goed zijn indien de verbanden tussen de verschillende deelthema's en de medewerking van verschillende onderzoekers aan meerdere delen van het programma duidelijker werd toegelicht.

De *kwantitatieve beoordeling* is positief. De onderzoeksgroep is met 16 leden en 5,4 FTE eerder klein. Er is vooral een laag aantal docenten aangezien het deelprogramma op zijn beurt eigenlijk in twee deelthema's verdeeld is, die elk een bijzonder breed terrein bevatten. Er worden 73 wetenschappelijke publicaties vermeld waarvan 22 een ster kregen. De verhouding tussen het aantal specifieke ius commune publicaties en het totale aantal publicaties is eerder laag, De ratio tussen het aantal specifieke IUC publicaties en het aantal Fte is echter voldoende. *Zoals reeds gezegd, zijn er opmerkingen te maken bij de publicatielijsten.*

De *relevantie* is bijzonder hoog, maar het zou waarschijnlijk goed zijn het onderzoek meer doelmatig op een geringer aantal organisaties of thema's te concentreren.

De *duurzaamheid* van het onderzoek is gegarandeerd door het belang van de deelthema's, maar er blijven twijfels over het evenwicht tussen het aantal deelnemers in het programma en de grote ambities ervan.

16 Opleiding Promovendi Onderzoekschool Ius Commune

De Opleiding Promovendi Onderzoekschool Ius Commune is, globaal gezien, positief te beoordelen op grond van zowel de design van het programma als de waardering uitgedrukt door de promovendi die de commissie in Maastricht ontmoette.

Het belangrijkste deel van de opleiding is de reeks van “masterclasses”, die de promovendi de kans geven hun werk te bespreken met hoogleraren en docenten zowel als met andere jonge onderzoekers. Dit geeft hen een beter inzicht in hun werk, brengt nieuwe ideeën aan en maakt het mogelijk netwerken van jonge (en ook minder jonge) onderzoekers tot stand te brengen. Ook de jaarlijkse congressen Ius Commune zouden daartoe in grote mate bijdragen.

De basiscursussen schijnen ook aan de behoeften van de promovendi aangepast te zijn, net zoals de introductiebijeenkomst. Wat de modules Rechtsvergelijking in Theorie en Praktijk, en Foundations of Ius Commune betreft, blijkt er een goede oplossing gevonden te zijn voor een bijzonder moeilijke taak, met name in een paar dagen het belangrijkste in het veld van het Ius Commune onderzoek te presenteren.

Op basis van de voorgelegde documenten alleen beschikt de commissie echter over te weinig gegevens om de inhoud van de opleidingsonderdelen in detail te beoordelen. Het is ook niet duidelijk hoe de promovendi de begeleiding door de promotoren waarderen. Evenmin is het duidelijk of er mechanismen zijn die een doorlopende evaluatie, door zowel promotoren als promovendi, van inhoud en methodes van de opleiding mogelijk maken.